

Märkligt. Högsta Domstolen menar att eftersom det inte är givet på förhand hur en tryckfrihetsjury dömer så ska en tidning stå för sina egna kostnader trots att utgivaren friats. Det hotar rättssäkerheten, menar Nils Funcke. Foto: Olle Sporrang
Foto: Olle Sporrang

Rättssäkerheten sätts på undantag

Oskyldighetspresumtionen måste även gälla utgivare. Regeringen lyssnar mer till en HD-dom med logiska kullerbyttor än Alexis de Tocqueville, varnar Nils Funcke.

Regeringen håller på att undergräva jurysystemets trovärdighet. I ett förslag till riksdagen väljer allianspartierna att bevara och befästa möjligheten för domstolarna att straffa utgivare som friats.

Oskyldighetspresumtionen är en grundläggande rätts- säkerhetsprincip. Den som inte befunnits skyldig ska betraktas som oskyldig och har någon blivit felaktigt dömd och fängslad ska samhället betala skadestånd.

Men när det gäller förtalsmål ställs allt på ända. Friar juryn kan domarna straffa utgivaren genom att tvinga honom eller henne att betala sina egna rättegångskostnader.

Jurysystemet har en lång tradition. Alexis de Tocqueville beskriver dess betydelse i "Om demokratin i Amerika, bok 1". I boken som gavs ut 1835 efter en resa i USA förklarar han att:

"Jag betraktar den som ett av de effektivaste medel med vilkas hjälp samhället kan fostra folket... Jag tror att amerikanarnas praktiska intelligens och sunda förnuft i politiska frågor bör tillskrivas deras långa erfarenhet av juryförfarande i civilrättsliga processer."

Att låta vanliga människor döma över sina likar har sitt ursprung i England för över 900 år sedan.

I Sverige infördes juryinstitutet 1815. Då och än i dag tillämpas det endast i yttrandefrihetsmål. Grundtanken är att det i tryck- och yttrandefrihetsmål finns ett stort utrymme för bedömningar. Gränsen för vad som ska anses utgöra till exempel hets mot folkgrupp eller förtal av enskild är flytande och bestäms av rådande värderingar och omständigheter. Det handlar om politik inte juridik, eller för att travestera Carl von Clausewitz, juridik är blott politikens fortsättning med andra medel.

Gränserna för det tillåtna förändras över tid. Men bestående är den grundlagfästa principen att den som har att bedöma yttranden rättsligt ska inse yttrandefrihetens betydelse i en demokrati, heller fria än fälla och se

mer till syftet än till hur orden faller.

Fäller juryn ett yttrande kan rätten, juristdomarna, fria. Ett friande juryutslag kan däremot inte jurist- domarna upphäva och juryns friande utslag kan inte överklagas. Tanken är att juryn ska ha sista ordet. Den aktuella skriften eller utsändningen får därmed fortsätta att spridas. Utgivaren går fri och ska betraktas som oskyldig precis som alla som frias i en rättegång.

Men i yttrandefrihetsmål som gäller förtal gäller inte oskyldighetspresumtionen fullt ut. Även den som frias kan straffas genom att tvingas betala sina egna rättegångskostnader, de kvittas. Det är ett avsteg från huvudprincipen att den väckt åtal och startat en för andra kostsam process men förlorar ska betala både sina egna och motpartens rättegångskostnader.

Denna avvikelse från grundtanken att juryn ska ha sista ordet har funnits sedan 1950. Den infördes utan närmare över- vägande och ger jurist- domarna möjlighet att markera när de anser att juryn gjort en felaktig bedömning i sakfrågan.

Nu senast drabbades Aftonbladet. Tidningen friades i ett förtalsmål men måste betala sina egna advokatkostnader på 91 000 kronor samt arbetstiden för bland annat utgivaren, Jan Helin. Enligt juristdomarna hade de som väckte åtal mot tidningen "*befogad anledning att få sin sak prövad*".

Tingsrätten stöder sig på ett utslag i Högsta Domstolen, där justitierådet Kerstin Calissendorff var en av som beslutade.

En dom som innehåller märkliga resonemang och logiska kullerbyttor. HD menar till exempel att eftersom det inte är givet på förhand hur en tryckfrihetsjury dömer så ska en tidning stå för sina egna kostnader trots att utgivaren frias.

Men själva tanken med juryprövningen att det inte ska och inte kan vara givet på förhand hur juryn bedömer en publicering. Juryn motiverar inte sina utslag och någon praxis existerar inte eftersom det är tänkt att varje fall ska prövas självständigt. Högsta Domstolens resonemang innebär att juryinstitutet och de grundläggande tankarna bakom det gröps ur.

Det är svårbegripligt hur HD kan hävda att kvittning "*innebär inte att juryns utslag inte respekteras*". Kvittning innebär ju att utgivaren indirekt utpekas som brottsling på ett försåtligt sätt som det är hart när omöjligt att värja sig mot.

I stället för att återställa grundtanken att juryn ska ha sista ordet och respektera principen om oskyldighetspresumtion vill regeringen befästa den gällande ordningen. Regeringens förslag innebär därtill en viss utökning av domarnas möjlighet att straffa en utgivare som juryn friar.

Kvittning ska enligt regeringen kunna ske inte bara när juristdomarna anser att juryn borde fällt utan också när de anser det befogat att den som känt sig förtalad får sin sak prövad.

Det är illa att regeringen lyssnar mer till Högsta Domstolen än ser till grund- principerna och Alexis de Tocqueville. Återstår för konstitutionsutskottet att likt Carl von Clausewitz ta befälet när justitieråden förlorar sig i paragraferna och regeringen tappat det historiska perspektivet.

Nils Funcke

är journalist och tidigare sekreterare i Yttrandefrihetskommittén

Publicerad 19 nov 2013 05:47

Adress till denna artikel:

<http://www.expressen.se/debatt/rattssakerheten-satts-pa-undantag>